

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

259

Wyzwania współczesnej polityki turystycznej Problemy polityki turystycznej

Redaktor naukowy

Andrzej Rapacz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Wiesław Alejziak, Małgorzata Bednarczyk, Stefan Bosiacki, Ewa Dziedzic,
Irena Jędrzejczyk, Magdalena Kachniewska, Włodzimierz Kurek,
Barbara Marciszewska, Beata Mayer, Agnieszka Niezgoda,
Aleksander Panasiuk, Józef Sala, Jan Sikora, Teresa Żabińska,
Aleksander Szwichtenberg, Hanna Zawistowska

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Łopusiewicz, Joanna Świrska-Korlub

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-222-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część 1. Możliwości i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce

Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik, Jarosław Cholewa: Turystyka aktywna w materiałach promocyjnych województw w Polsce.....	15
Katarzyna Górnik, Lila Pławińska, Kamila Gryglewicz: Możliwości i uwarunkowania uprawiania turystyki rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym..	24
Andrzej Tucki, Ewa Skowronek: Analiza popytu na turystykę społeczną w Polsce na przykładzie projektu Europe Senior Tourism realizowanego w lubelskim biurze podróży.....	35
Jadwiga Berbeka: Udział w ruchu turystycznym a spójność społeczna w Polsce – wybrane zagadnienia	43
Sylwia Graja-Zwolińska, Aleksandra Spychała: Aktywność turystyczna wielkopolskich seniorów	54
Adrian Przemysław Lubowiecki-Vikuk: Aktywność turystyczna singli 50+ w świetle cywilizacyjnych megatrendów	64
Maja Jedlińska: Wybrane aspekty turystyki osób niepełnosprawnych w powiecie jeleniogórskim.....	75
Magdalena Sidorczuk, Monika Krzeczyńska, Michalina Ścibisz: Rozwój geoturystyki w Polsce oraz możliwości jej adaptacji do turystyki społecznej.....	85
Elżbieta Grzelak-Kostulska, Beata Hołowiecka: Turystyka osób starszych w Polsce – uwarunkowania społeczno-demograficzne.....	95
Hanna Zawistowska: Możliwości i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce	109
Piotr Gryszel: Wybrane aspekty rozwoju turystyki społecznej w Republice Czeskiej.....	123
Piotr Zawadzki: Przygotowanie gospodarstw agroturystycznych do obsługi osób niepełnosprawnych na przykładzie wybranych obiektów w powiecie jeleniogórskim	133
Daria Elżbieta Jaremen: Turystyka społeczna – studium przypadku Wielkiej Brytanii	142
Marlena Prochorowicz: Turystyka społeczna jako forma aktywności osób niepełnosprawnych	157
Andrzej Stasiak, Bogdan Włodarczyk: Turystyka społeczna – istota, determinanty, możliwości i kierunki rozwoju.....	167

Piotr Gryszel, Daria Jaremen, Andrzej Rapacz: Turystyka społeczna – aktywność turystyczna wybranych grup docelowych w świetle badań ankietowych.....	178
---	-----

Część 2. Obszar niepewności w turystyce a polityka turystyczna

Elżbieta Szymańska: Polityka turystyczna a innowacyjność przedsiębiorstw turystycznych.....	193
Magdalena Kachniewska: Współpraca hoteli z władzami lokalnymi jako czynnik redukcji ryzyka specyficznego.....	203
Ewa Dziejcz: Pozycja konkurencyjna Polski na rynku turystycznym w obliczu sytuacji kryzysowych.....	213
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Funkcjonowanie przedsiębiorstw turystycznych w warunkach niepewności i ryzyka.....	224
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz: Ocena realizacji strategii rozwoju turystyki w regionie leszczyńskim.....	237
Halina Kiryluk: Zrównoważony rozwój turystyki wyzwaniem współczesnej polityki turystycznej.....	247
Agnieszka Niezgoda: Uwarunkowania wdrażania koncepcji rozwoju zrównoważonego na obszarach recepcji turystycznej.....	264
Adam Edward Szczepanowski: Czynniki rozwoju turystyki w regionie Polski Wschodniej.....	274
Aleksander Panasiuk: Polityka turystyczna w oddziaływaniu na branżę turystyczną.....	285
Paweł Stelmach: Redukcja niepewności w polityce turystycznej.....	296
Tomasz Studzieniecki: Polityka turystyczna państwa w aspekcie priorytetów strategicznych Unii Europejskiej.....	307
Barbara Marciszewska: Obszary niepewności, polityka turystyczna i zrównoważony rozwój turystyki.....	316
Bogusław Stankiewicz, Mateusz Korkuć: Czynniki niepewności w turystyce i ich wpływ na wyniki ekonomiczne przedsiębiorstwa uzdrowskiego Skarbu Państwa.....	326

Summaries

Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik, Jarosław Cholewa: Active sport tourism in Polish voivodeships' promotion materials.....	23
Katarzyna Górnik, Lila Pławińska, Kamila Gryglewicz: Possibilities and conditions of tourism in families with a disabled child.....	34

Andrzej Tucki, Ewa Skowronek: Analysis of social tourism market in Poland on the example of Europe Senior Tourism programme carried out in Lublin travel agency	42
Jadwiga Berbeka: Tourism participation and social cohesion in Poland – selected aspects	53
Sylvia Graja-Zwolińska, Aleksandra Spychała: Tourism activity of older people from Wielkopolska region.....	63
Adrian Przemysław Lubowiecki-Vikuk: Tourist activity of singles 50+ on the basis of civilizational megatrends.....	74
Maja Jedlińska: Selected aspects of the tourism of the disabled in Jelenia Góra district	84
Magdalena Sidorczuk, Monika Krzeczyńska, Michalina Ścibisz: Geotourism development in Poland and possibilities for its adaptation to social tourism.....	94
Elżbieta Grzelak-Kostulska, Beata Hołowiecka: Senior tourism in Poland – socio-demographic conditions.....	108
Hanna Zawistowska: Possibilities and directions of development of social tourism in Poland.....	122
Piotr Gryszel: Selected aspects of social tourism development in the Czech Republic.....	132
Piotr Zawadzki: Preparing agritourism farms for the disabled tourists based on the example of selected objects in Jelenia Góra district.....	141
Daria Elżbieta Jaremen: Social tourism – case study of Great Britain.....	156
Marlena Prochorowicz: Social tourism as the form of activity of disabled persons	166
Andrzej Stasiak, Bogdan Włodarczyk: Social tourism – its essence, determining factors, perspectives and directions in development.....	177
Piotr Gryszel, Daria Jaremen, Andrzej Rapacz: Social tourism – tourist activity of selected target groups reflected in surveys.....	189
Elżbieta Szymańska: Tourism policy and innovativeness of tourism enterprises.....	202
Magdalena Kachniewska: Cooperation of hotels with local authorities as the determinant of unsystemic risk reduction.....	212
Ewa Dziejcz: Competitive position of Poland in tourism market against challenges of crisis situations	223
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Tourism enterprises' functioning in the conditions of risk and uncertainty	236
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz: Assessment of the implementation of tourism development strategy in Leszno Region.....	246
Halina Kiryluk: Sustainable tourism development as a challenge for the modern tourism policy.....	263

Agnieszka Niezgoda: Determinants of implementing sustainable development in tourism destination	273
Adam Edward Szczepanowski: Factors of development of tourism in the region of Eastern Poland.....	284
Aleksander Panasiuk: The influence of tourism policy on tourist sector activity	295
Paweł Stelmach: Uncertainty reduction in tourism policy	306
Tomasz Studzieniecki: State tourism policy in the context of the strategic priorities of the European Union	315
Barbara Marciszewska: Uncertainty areas, tourism policy and sustainable tourism development	325
Bogusław Stankiewicz, Mateusz Korkuć: Factors of uncertainty in tourism and their impact on the economic performance in public sector spa companies	334

Magdalena Sidorczuk, Monika Krzeczyńska, Michalina Ścibisz

Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy

ROZWÓJ GEOTURYSTYKI W POLSCE ORAZ MOŻLIWOŚCI JEJ ADAPTACJI DO TURYSTYKI SPOŁECZNEJ

Streszczenie: Dziedzictwo Ziemi stanowi potencjał dla rozwoju gospodarki turystycznej. Geoturystyka – nowa forma turystyki, realizując ideę zrównoważonego rozwoju, stwarza możliwości zaadaptowania jej do turystyki społecznej. Cechy geoturystyki, takie jak jej walory edukacyjne i poznawcze, możliwości realizowania w oparciu o georóżnorodność Polski oraz niewysokie koszty jej realizowania, odpowiadają potrzebom grup społecznych korzystających z turystyki społecznej. Dodatkowym atutem włączania geoturystyki w programy turystyki społecznej jest korzystny wpływ na ochronę środowiska abiotycznego poprzez dbałość i przystosowanie geostanowisk do ruchu turystycznego.

Słowa kluczowe: geoturystyka, georóżnorodność, turystyka społeczna.

1. Wstęp

W ostatnich latach obserwuje się znaczny wzrost zainteresowania stosunkowo nową dziedziną, jaką jest geoturystyka. Jest ona oparta na poznawaniu obiektów przyrody nieożywionej nie tylko poprzez ich podziwianie, ale także, lub nawet przede wszystkim, na zrozumieniu ich genezy i historii geologicznej (*geotourism*)¹. Ze względu na zróżnicowanie budowy geologicznej Polski i związaną z nią znaczną georóżnorodność możliwość uprawiania geoturystyki w ramach turystyki społecznej jest niezmiernie duża i, niestety, wciąż niedoceniana. Wyzwolenie turystycznego potencjału obiektów geologicznych przez ich odpowiednie zagospodarowanie, udostępnianie i zarządzanie może zaowocować podjęciem współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwami sektora prywatnego, organizacjami pozarządowymi i geologami. Podjęcie działań interdyscyplinarnych może przynieść korzyści ekonomiczne i wymierne efekty społeczne – świadczą o tym coraz liczniejsze przykłady z Polski.

¹ T.A. Hose, *Selling the story of Britain's stone*, „Environmental Interpretation” 1995, vol. 10, no. 2; T. Słomka, A. Kicińska-Świdarska, *Geoturystyka – podstawowe pojęcia*, „Geoturystyka” 2004, t. 1, nr 1; R. Dowling, *Geotourism's global growth*, „Geoheritage 2011, vol. 3, no. 1.

2. Geoturystyka

Geoturystyka, wykorzystując wiedzę i rezultaty badań geologicznych, prezentuje obiekty przyrody nieożywionej wraz z ich różnorodnością oraz procesy geologiczne możliwe do obserwowania w czasie bieżącym (np. wodospady, wywierzyska, aktywne klify) lub możliwe do odczytywania z zapisu skalnego (np. skały dostępne w sztucznych lub naturalnych odsłonięciach, formy ukształtowania terenu, zbiorniki wodne), dostarczając w kontakcie z nimi wielu pozytywnych wrażeń estetycznych². Geoturystyka ukierunkowuje zainteresowanie odbiorcy na powszechne i niezmiennie elementy przyrody, stale występujące w naszym otoczeniu – obiekty przyrody nieożywionej charakteryzujące się dużym zróżnicowaniem, określanym także jako georóżnorodność (*geodiversity*).

W połowie XX w. zaczęła wzrastać świadomość społeczna dotycząca znaczenia ochrony i dbałości o środowisko dla zachowania dziedzictwa naturalnego. Objęto ochroną liczne gatunki, obiekty w formie pomników przyrody, powstawały obszary chronione prawem³. Zaczęto również podejmować działania zmierzające do upowszechnienia wiedzy o obiektach chronionych i o znaczeniu ochrony dla zachowania środowiska w odpowiedniej kondycji⁴. Udostępniano więc szlaki turystyczne w obrębie obszarów chronionych, ścieżki dydaktyczne prowadzone w sąsiedztwie siedlisk ciekawych gatunków, rozpowszechniły się wycieczki edukacyjne. Działania te jednak intensywniej koncentrowały się wokół obiektów przyrody ożywionej – fauny i flory. Na marginesie zainteresowań pozostało środowisko abiotyczne, mimo że niezwykle istotne, bo determinujące różnorodność form i ich siedlisk. To właśnie tę zależność poszczególnych elementów środowiska, a zwłaszcza relacje przyrody nieożywionej z jej ożywioną częścią usiłuje ukazać geoturystyka i związana z nią ściśle – ochrona georóżnorodności.

Geoturystyka rozwija się w Polsce od początku XXI w., podążając za trendem ogólnosiwiatowym, głównie europejskim. Początkowo ujawniała się nieśmiało poprzez pojedyncze inicjatywy skoncentrowane głównie na inwentaryzowaniu i waloryzowaniu obiektów o potencjale geoturystycznym⁵. W kolejnych latach bardziej dynamicznie wciągała w swój „ruch” nowe środowiska – naukowe, samorządowe

² T. Słomka, A. Kicińska-Świdorska, wyd. cyt.; J. Żaba, K. Gaidzik, *Geoturystyka – nowa interdyscyplinarna dziedzina nauk o Ziemi*, „Biuletyn Naukowy Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej – Turystyka i Rekreacja” 2010, t. 1, z. 1.

³ J. Otęska-Budzyn, *Ochrona dziedzictwa geologicznego – idee fixe przyrodników czy wymóg chwili?*, „Geologia” 2007, t. 33, z. 1.

⁴ Z. Aleksandrowicz, *Geochrona w ujęciu narodowym, europejskim i światowym (ze szczególnym uwzględnieniem Polski)*, „Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego” 2007, nr 425.

⁵ Np.: E. Gawlikowska, *Ochrona georóżnorodności na Dolnym Śląsku. Geodiversity conservation of the Lower Silesia*, Wydawnictwo Kartograficzne Polskiej Agencji Ekologicznej SA, Warszawa 2000; T. Wróblewski, *Ochrona georóżnorodności w regionie świętokrzyskim. Geodiversity conservation in the Góry Świętokrzyskie Region*, Wydawnictwo Kartograficzne Polskiej Agencji Ekologicznej SA, Warszawa 2000.

i biznesowe, co zaowocowało wzrastającą liczbą publikacji, konferencji, tras turystycznych wzbogaconych w informacje geoturystyczne, a nawet otwarciem na kilku uczelniach wyższych specjalności geoturystyka.

Geoturystyka kierowana jest nie tylko do indywidualnego turysty, lecz przede wszystkim, ze względu na jej dużą rolę edukacyjną, do odbiorcy grupowego. Prowadzona bowiem w trakcie zwiedzania dyskusja sprzyja lepszemu zrozumieniu zaobserwowanych zjawisk, poznaniu genezy obiektów geologicznych czy funkcjonowania ekosystemów. I tu zasadniczą rolę odgrywają organizatorzy i uczestnicy turystyki społecznej, np. wycieczek krajoznawczych o różnym zasięgu, grupy szkolne, grupy tematycznych obozów poznawczych i kółek zainteresowań.

Uprawianie geoturystyki ułatwiają różnego rodzaju produkty turystyczne i opracowania informacyjne umożliwiające poznawanie aspektów geologicznych i geomorfologicznych poszczególnych obiektów geologicznych nazywanych geostanowiskami (*geosites*)⁶ lub większych obszarów grupujących geostanowiska. Do najprostszych produktów geoturystycznych należą zlokalizowane bezpośrednio w terenie tablice lub pulpity informacyjne. Tablice informacyjne, poświęcone konkretnemu obiektowi, regionowi czy krajobrazowi, w sposób fachowy, ale jednocześnie przystępny przedstawiają zagadnienia związane z budową lub historią geologiczną, składem skał lub procesami, które doprowadziły do powstania obserwowanych form geologicznych lub geomorfologicznych⁷. Inną terenową formą prezentacji walorów geoturystycznych regionów i ich georóżnorodności są ścieżki geoturystyczne. Projektuje się je, gdy na niewielkim, łatwo dostępnym obszarze zgromadzona jest większa ilość geostanowisk. Obiekty te, wyposażone w tablice informacyjne, a często także ogólnodostępne mapki czy foldery, połączone są szlakiem turystycznym. W zależności od specyfiki ścieżki, tablice informacyjne stanowią kolejne przystanki logicznej ciągłej narracji lub też są niezależnymi punktami informującymi o kolejnych punktach geoturystycznych.

Powstające w terenie ścieżki geoturystyczne przyciągają turystów, przez co aktywizują społeczność do rozwijania małej przedsiębiorczości działającej na rzecz lokalnej turystyki. To z kolei, może powodować wzrost identyfikacji mieszkańców z obiektami przyrody nieożywionej z najbliższego sąsiedztwa i sprawiać, że zostają one otoczone opieką i ochroną. W celu wzmocnienia tego efektu w przypadku dwóch ścieżek geoturystycznych „Kamieniołom Kielniki” oraz „W krainie białych skał” w gminie Olsztyn pod Częstochową podjęto eksperymentalnie dodatkowe działania: ścieżki przekazano pod opiekę dwóm lokalnym szkołom. Do ich zadań należy systematyczne sprawdzanie, czy ścieżka nie wymaga konserwacji lub naprawy, a następnie informowanie Urzędu Gminy o ewentualnych szkodach. Dzięki temu, wśród młodzieży wykształca się poczucie współodpowiedzialności za najbliższe otocze-

⁶ W.A.P. Wimbledon, *GEOSITES – an International Union of Geological Sciences initiative to conserve our geological heritage*, „Polish Geological Institute – Special Papers” 1999, no. 2.

⁷ M. Krzeczyńska, P. Woźniak, *Oblicza geologii – przykładowe projekty ścieżek geoturystycznych*, „Przegląd Geologiczny” 2011, t. 59, z. 4.

nie, co jednocześnie prowadzi do ochrony cennych zasobów dziedzictwa geologicznego i wpływa korzystnie na rozwój turystyki w regionie.

Omawiając terenowe formy prezentacji atrakcyjnych obiektów geoturystycznych, nie możemy zapomnieć o geoparkach. Są to obszary o szczególnych wartościach geologicznych traktujące kompleksowo zagadnienia przyrodnicze i kulturowe charakteryzujące się dobrze zorganizowaną infrastrukturą turystyczną⁸. Ich głównymi zadaniami są ochrona i prezentacja dziedzictwa geologicznego oraz walorów związanych z eksploatacją surowców naturalnych, np. zabytków techniki górniczej lub hutniczej. W obrębie geoparku eksponuje się odsłonięcia geologiczne skał o znaczeniu naukowym lub edukacyjnym, profile skał obejmujące ważne sekwencje stratygraficzne, litologiczne, tektoniczne, krasowe lub też zawierające skamieniałości czy nagromadzenia minerałów. W geoparkach prezentowane są też występujące tam obiekty historyczne i kulturowe regionu, stanowiska archeologiczne oraz miejsca o dużym znaczeniu dla ochrony przyrody żywej. Geoparki nie stanowią prawnej formy ochrony przyrody nieożywionej. Są one stosunkowo nowymi produktami turystycznymi nie tylko w Polsce, ale także na świecie. Mają zróżnicowaną rangę, poczynając od znaczenia krajowego, na znaczeniu europejskim i światowym kończąc. Obecnie w Polsce dopiero trzy obszary mają status Geoparku Krajowego: Łuk Mużakowa (od 2009 r.), Góra św. Anny (od 2010 r.) i Karkonoski Park Narodowy wraz z otuliną (od 2010 r.)⁹. Przy tym jeden z nich, transgraniczny Geopark Łuk Mużakowa, niedawno zdobył najwyższe trofeum w postaci certyfikatu Geoparku Europejskiego (17 września 2011 r.)! Włączenie polskiej części Łuku Mużakowa w struktury Europejskiej Sieci Geoparków podniosło rangę realizowanej w Polsce działalności turystycznej i zapewniło promocję kraju na świecie. Uzyskanie międzynarodowego certyfikatu dla obszaru geoturystycznego, jakim jest geopark, ułatwia także pozyskiwanie funduszy na rozwój regionalny i może mieć duży wpływ na rozwój turystyki w regionie. I tak, w przypadku Łuku Mużakowa projekt Nadleśnictwa Lipinki „Wspólna marka Geopark Łuk Mużakowa drogą do UNESCO” zaraz po otrzymaniu certyfikatu uzyskał z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego prawie 660 tys. euro dofinansowania na budowę infrastruktury turystycznej oraz szkolenia przewodników.

Innymi rodzajami parków geologicznych, często mylonych z certyfikowanymi przez UNESCO geoparkami, są parki rozrywki budowane w oparciu o znaleziska geologiczne lub paleontologiczne. Takim przykładem dobrej praktyki w tym zakre-

⁸ Z. Aleksandrowicz, S.W. Aleksandrowicz, *Geoparks – the most valuable landscape parks in southern Poland*, „Polish Geological Institute – Special Papers” 2004, no. 13; Z. Aleksandrowicz, *Geoparki – nowe wyzwanie dla ochrony dziedzictwa geologicznego*, „Przegląd Geologiczny” 2006, t. 54, z. 1; tenże, *Geochrona w ujęciu...*

⁹ P. Kondej, *Geopark Krajowy – kluczem do sukcesu geoturystyki*, „Przegląd Geologiczny” 2011, t. 59, z. 4.

się jest JuraPark Bałtów prowadzony przez Stowarzyszenie Delta, który powstał w 2004 r. na bazie złóż tropów gadów kopalnych¹⁰.

Geoturystyka ma jeszcze jedną istotną cechę – jest jedną z tańszych form uprawiania turystyki. Opiera się bowiem na istniejących w terenie, nieulegających łatwemu zniszczeniu ani zużyciu geostanowiskach, które stosunkowo rzadko są udostępniane za odpłatnością (z wyjątkiem obszarów parków narodowych i parków rozrywki). Coraz częściej towarzyszą im tablice informacyjne oraz bezpłatne materiały informacyjne w postaci folderów, informatorów lub map geoturystycznych. Wkrótce z pewnością możemy się spodziewać aplikacji przygotowywanych dla poszczególnych obiektów pobieranych do mobilnych nośników cyfrowych, np. smartfonów czy tabletów, które to aplikacje uzupełnią tradycyjne wydawnictwa „papierowe”. Pierwszymi przejawami rewolucji technologicznej w geoturystyce są już ścieżki wirtualne, którymi można się „przespacerować”, nie wstając z za monitora komputera¹¹.

3. Możliwości realizowania geoturystyki w Polsce

Obszar Polski charakteryzuje się dużą różnorodnością form geologicznych i geomorfologicznych¹². Różnorodność ta wynika ze specyficznej budowy geologicznej naszego kraju położonego na styku głównych struktur tektonicznych Europy Środkowej: platformy wschodnioeuropejskiej w północnowschodniej Polsce, paleozoicznych pasm fałdowych przykrytych w znacznej części osadami permo-mezozoicznymi w środkowej i zachodniej Polsce oraz alpejskich pasm fałdowych na południu. Na tym niezwykle skomplikowanym układzie starszych jednostek geologicznych dodatkowo odcisnął swoje piętno okres ostatnich 2 milionów lat, podczas którego, na skutek gwałtownych zmian klimatycznych, najpierw rozwinęły się lądolód oraz lodowce górskie, a następnie, ok. 10 tys. lat temu, zanikły. Takie koleje historii geologicznej spowodowały, że na terenie Polski możemy spotkać prawie wszystkie rodzaje skał różnego wieku oraz malownicze formy morfologiczne. Jak na stosunkowo niewielki obszar naszego kraju jest to całkiem pokaźny rezultat, dzięki czemu mamy ogromne możliwości „uprawiania” geoturystyki w Polsce, niemalże w każdym jej zakątku.

¹⁰ G. Gierliński, K. Sabath, *A probable stegosaurian track from the Late Jurassic of Poland*, „Acta Palaeontologica Polonica” 2002, vol. 47, no. 3.

¹¹ http://geoportal.pgi.gov.pl/css/images/wwwg_zachelmie/index.html.

¹² Np.: E. Gawlikowska, wyd. cyt.; Z. Aleksandrowicz, *Important geosites of Poland in relation to the ecological Network NATURA 2000*, „Polish Geological Institute – Special Papers” 2004, no. 13; J.E. Mojski, *Ziemia polskie w czwartorzędzie*, Warszawa 2005; T. Słomka, A. Kicińska-Świdarska, M. Doktor, A. Joniec, *Katalog obiektów geoturystycznych w Polsce*, Wydawnictwo AGH, Kraków 2006; S. Cwojdzński, W. Kozdrój, *Sudety – przewodnik geoturystyczny*, PIG, Warszawa 2007; E. Stupnicka, *Geologia regionalna Polski*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007; T. Słomka, *Geodiversity of Poland*, „Przegląd Geologiczny” 2008, t. 8, z. 1.

4. Geoturystyka szansą dla efektywniejszego funkcjonowania turystyki społecznej

Prawo do odpoczynku i czasu wolnego, z uwzględnieniem rozsądnego czasu pracy oraz cyklicznego, płatnego urlopu, stanowi część praw człowieka. Powszechna *Deklaracja praw człowieka* z 1948 r., postulując po raz pierwszy hasło „wakacje dla wszystkich”, przyczyniła się do wzrostu zainteresowania zjawiskiem turystyki społecznej zainicjowanym już w XIX w.¹³ Turystyka społeczna na samym początku zakładała pomoc w zapewnieniu dostępu do podróży wszystkim grupom społecznym. Z czasem głównymi adresatami tej formy turystyki stały się dzieci i młodzież, rodziny w trudnej sytuacji materialnej, osoby niepełnosprawne wraz z opiekunami oraz osoby starsze (50+) – grupy społeczne wymagające szczególnego wsparcia przy organizacji wyjazdów turystycznych, których koszty częściowo lub całkowicie pokrywane są przez organizacje i instytucje publiczne, prywatne i społeczne¹⁴. Pomimo dofinansowania, głównie ze strony organizacji pozarządowych oraz subwencji sektora publicznego, w ostatnim dziesięcioleciu obserwuje się spadek aktywności turystycznej polskiego społeczeństwa (tab. 1). Tendencja spadkowa utrzymuje się do dziś¹⁵. Przyczyn można upatrywać w światowym kryzysie finansowym, który od 2008 r. przyczynił się do spowolnienia wzrostu gospodarki. Pogorszenie stopy życiowej społeczeństwa, przy wymuszonym sytuacją gospodarczą ograniczeniu środków finansowych na rzecz turystyki społecznej ze strony państwa, odzwierciedliło się w zmniejszeniu ilości osób biorących udział w imprezach turystycznych.

Jednym z rozwiązań wyjścia z „turystycznego” impasu z jednoczesnym przeciwdziałaniem wykluczeniu obywateli o niższych dochodach z uczestnictwa w ruchu turystycznym wydaje się zastosowanie możliwości, jakie stwarza geoturystyka. Pojawienie się nowych ofert geoturystycznych na istniejącym rynku turystycznym może stanowić widoczne wsparcie dla turystyki społecznej. Uprawianie geoturystyki nie wymaga dużych nakładów finansowych. Liczne walory geologiczne Polski można wykreować w atrakcyjny produkt turystyczny. Niewielka część z nich została już przygotowana do ruchu turystycznego, kolejne czekają na swoich gospodarzy. Koniecznym zabiegiem jest zagospodarowanie obiektów geologicznych z zastosowaniem metod planowania przestrzennego¹⁶ – wyeksponowania i odpowiedniego zarządzania, co powinno być przedmiotem zainteresowania jednostek samorządu

¹³ E. Górską, *Rola Unii Europejskiej w rozwoju turystyki społecznej*, [w:] E. Dziedzic (red.), *Turystyka wobec nowych zjawisk w gospodarce światowej*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2011.

¹⁴ W. Alejziak, *Zróżnicowania społeczne aktywności turystycznej a kwestia wykluczenia społecznego w świetle badań nad wyjazdami wypoczynkowymi Polaków*, [w:] W. Gaworecki, Z. Mroczynski (red.), *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*, WSTH, Gdańsk 2008.

¹⁵ J. Łaciak, *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2010 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2011.

¹⁶ K. Miśkiewicz, M. Doktor, T. Słomka, *Naukowe podstawy geoturystyki – zarys problematyki*, „Geoturystyka” 2007, t. 4, z. 11.

Tabela 1. Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych (% populacji w wieku 15 i więcej lat oraz w mln)

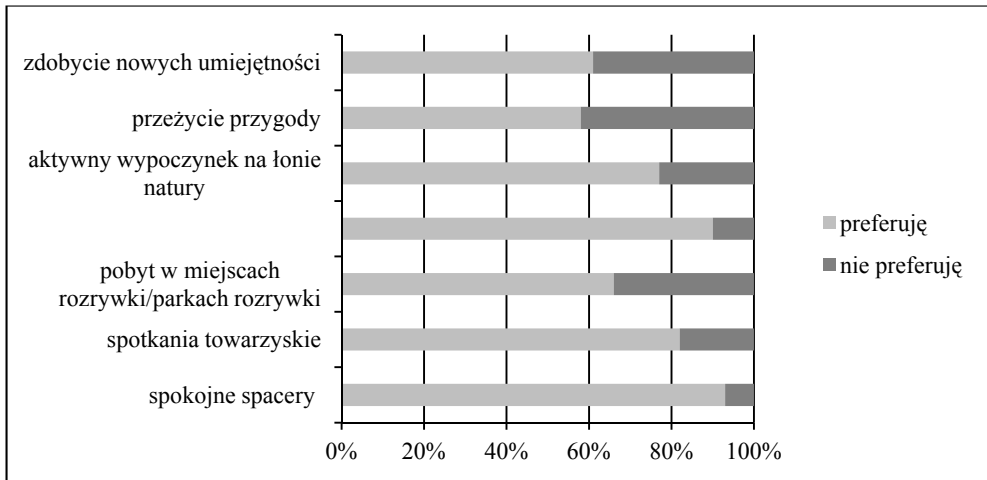
Rodzaj wyjazdu	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln
Krajowe długookresowe	29	9,3	28	8,9	28	9,1	29	9,5	30	9,6	26	8,5
Krajowe krótkookresowe	24	7,5	23	7,5	23	7,5	20	6,6	21	6,8	22	7,2
Krajowe (ogółem)	43	13,6	41	13,1	41	13,3	41	13,1	41	13,4	39	12,5
Zagraniczne długookresowe	9	2,9	11	3,6	13	4,2	14	4,6	14	4,5	12	4,0
Zagraniczne krótkookresowe	4	1,2	4	1,2	3	1,0	4	1,2	3	1,1	3	0,8
Zagraniczne (ogółem)	12	3,8	14	4,5	15	4,9	17	5,5	16	5,3	14	4,6
Krajowe i zagraniczne (ogółem)	47	15,1	47	15,1	47	15,3	48	15,5	49	15,7	45	14,7

Źródło: J. Łaciak, *Podróże Polaków w 2007 roku. Podstawowe wyniki badań*, Instytut Turystyki, Warszawa 2008; J. Łaciak, *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2008 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2009; J. Łaciak, *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2010 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2011.

terytorialnego we współpracy z przedstawicielami biznesu, zwłaszcza lokalnego. Powstanie atrakcji geoturystycznych może generować zyski przez wzrost popytu turystycznego i w znacznym stopniu aktywizować grupy działania do budowania partnerstwa, a tym samym wpływać na poprawę miejscowego rynku pracy. Przykładem dobrze prosperującego produktu turystycznego oraz stosowania dobrych praktyk w zakresie funkcjonowania ruchu geoturystycznego jest JuraPark w Bałtowie. Rocznie odwiedza go kilkaset tysięcy turystów. W najlepszych latach 2008 i 2009 odnotowano tu ponad 500 tys. zwiedzających rocznie, w kolejnych – po ponad 300 tys. Od początku istnienia JuraParku obniżył się wskaźnik bezrobocia gminy – z ok. 35% w latach 90. do ok. 4% w 2010 r. Stało się to dzięki powołaniu kilku współpracujących ze sobą podmiotów ekonomii społecznej obsługujących JuraPark, angażujących wielu mieszkańców gminy¹⁷.

Inną cechą geoturystyki, przemawiającą za potrzebą adaptacji do turystyki społecznej, jest możliwość przeciwdziałania sezonowości występującej w branży turystycznej. Aktywność geoturystyczna jest możliwa o każdej porze roku – zwiedzanie

¹⁷ J. Koral, *Dinozaury wspierają Bałtów*, Warszawa 2010.

Rys. 1. Jaki rodzaj aktywności podczas wyjazdu Pan/Pani preferuje?

Źródło: *Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych*, KB Pretendent na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki, Wrocław 2011 – zgeneralizowane.

muzeów geologicznych czy uprawianie tzw. geologii miejskiej może odbywać się od stycznia do grudnia.

Wymierny efekt działalności geoturystycznej można obserwować w przypadku dzieci i młodzieży szkolnej oraz ludzi starszych. Te grupy społeczne powinny być głównymi beneficjentami ofert geoturystycznych. Odpowiednio zagospodarowane obiekty przyrody nieożywionej mogą odgrywać ważną rolę w rozwoju geoedukacji uczniów każdego szczebla nauczania. W przypadku ludzi starszych geoturystyka może być alternatywą wobec biernego spędzania czasu. Ta grupa społeczna preferuje krótkookresowe podróże krajowe. Nieuciążliwą i przyjemną formą relaksu może być dla nich poznawanie obiektów przyrody nieożywionej, czyniąc geoturystykę turystyką poznawczą. Ludzie starsi w czasie wyjazdów turystycznych cenią, oprócz zwiedzania zabytków, poznawania kultury oraz historii odwiedzanych miejsc i mieszkańców, możliwość odbywania spacerów, pobytów w tematycznych parkach rozrywki, aktywny wypoczynek na łonie natury (piesze wycieczki), przeżycie przygody (zwiedzanie jaskiń, starych kopalni) czy szansę na zdobycie nowych umiejętności (rys. 1). Pewne formy prezentacji treści geoturystycznych stwarzają szansę także dla osób niepełnosprawnych. Mogą być to właściwie zagospodarowane geostanowiska lub ścieżki wirtualne. Wykorzystanie geoturystyki w turystyce społecznej może spełnić wiele oczekiwań beneficjentów, zwłaszcza w okresie „chudych” kryzysowych lat.

5. Podsumowanie

Geoturystyka jako nowa forma turystyki realizująca ideę założeń zrównoważonego rozwoju stwarza możliwości zaadaptowania jej do turystyki społecznej. Niezwykle istotne aspekty geoturystyki, takie jak jej walory edukacyjne i poznawcze, wzmacnianie więzi z regionem, możliwości realizowania w każdej części Polski oraz niewielkie koszty jej uprawiania odpowiadają potrzebom grup społeczeństwa korzystającym z turystyki społecznej. Dodatkowym atutem geoturystyki włączonej w programy turystyki społecznej jest jej korzystny wpływ na ochronę środowiska abiotycznego poprzez dbałość i właściwe przystosowanie geostanowisk. Odpowiednio zaprezentowane i zadbane obiekty przyrodnicze są magnesem dla turystyki, która z kolei napędza rozwój gospodarczy.

Literatura

- Alejski W., *Zróżnicowania społeczne aktywności turystycznej a kwestia wykluczenia społecznego w świetle badań nad wyjazdami wypoczynkowymi Polaków*, [w:] W. Gaworecki, Z. Mroczynski (red.), *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*, WSTH, Gdańsk 2008.
- Aleksandrowicz Z., Aleksandrowicz S.W., *Geoparks – the most valuable landscape parks in southern Poland*, „Polish Geological Institute – Special Papers” 2004, no. 13.
- Aleksandrowicz Z., *Geochrona w ujęciu narodowym, europejskim i światowym (ze szczególnym uwzględnieniem Polski)*, „Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego” 2007, nr 425.
- Aleksandrowicz Z., *Geoparki – nowe wyzwanie dla ochrony dziedzictwa geologicznego*, „Przegląd Geologiczny” 2006, t. 54, z. 1.
- Aleksandrowicz Z., *Important geosites of Poland in relation to the ecological Network NATURA 2000*, „Polish Geological Institute – Special Papers” 2004, no. 13.
- Cwojdzinski S., Kozdrój W., *Sudety – przewodnik geoturystyczny*, PIG, Warszawa 2007.
- Dowling R., *Geotourism's global growth*, „Geoheritage 2011”, vol. 3, no. 1.
- Gawlikowska E., *Ochrona georóżnorodności na Dolnym Śląsku. Geodiversity conservation of the Lower Silesia*, Wydawnictwo Kartograficzne Polskiej Agencji Ekologicznej SA, Warszawa 2000.
- Gierliński G., Sabath K., *A probable stegosaurian track from the Late Jurassic of Poland*, „Acta Palaeontologica Polonica” 2002, vol. 47, no. 3.
- Górska E., *Rola Unii Europejskiej w rozwoju turystyki społecznej*, [w:] E. Dziedzic (red.), *Turystyka wobec nowych zjawisk w gospodarce światowej*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2011.
- Hose T.A., *Selling the story of Britain's stone*, „Environmental Interpretation” 1995, vol. 10, no. 2. http://geoportal.pgi.gov.pl/css/images/www_zachelmie/index.html.
- Kondej P., *Geopark Krajowy – kluczem do sukcesu geoturystyki*, „Przegląd Geologiczny” 2011, t. 59, z. 4.
- Koral J., *Dinozaury wspierają Baltów*, Warszawa 2010.
- Krzeczyńska M., Woźniak P., *Oblicza geologii – przykładowe projekty ścieżek geoturystycznych*, „Przegląd Geologiczny” 2011, t. 59, z. 4.
- Łaciak J., *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2008 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2009.
- Łaciak J., *Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2010 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2011.
- Łaciak J., *Podróże Polaków w 2007 roku. Podstawowe wyniki badań*, Instytut Turystyki, Warszawa 2008.

- Łaciak J., *Podróże Polaków w pierwszych trzech kwartałach 2011 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2011.
- Miśkiewicz K., Doktor M., Słomka T., *Naukowe podstawy geoturystyki – zarys problematyki*, „Geoturystyka” 2007, t. 4, z. 11.
- Mojski J.E., *Ziemia polskie w czwartorzędzie*, Warszawa 2005.
- Oteńska-Budzyn J., *Ochrona dziedzictwa geologicznego – idee fixe przyrodników czy wymóg chwili?*, „Geologia” 2007, t. 33, z. 1.
- Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych*, KB Pretendent na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki, Wrocław 2011.
- Słomka T., *Geodiversity of Poland*, „Przegląd Geologiczny” 2008, t. 8, z. 1.
- Słomka T., Kicińska-Świdarska A., Doktor M., Joniec A., *Katalog obiektów geoturystycznych w Polsce*, Wydawnictwo AGH, Kraków 2006.
- Słomka T., Kicińska-Świdarska A., *Geoturystyka – podstawowe pojęcia*, „Geoturystyka” 2004, t. 1, nr 1.
- Stupnicka E., *Geologia regionalna Polski*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.
- Wimbleton W.A.P., *GEOSITES – an International Union of Geological Sciences initiative to conserve our geological heritage*, „Polish Geological Institute – Special Papers” 1999, no. 2.
- Wróblewski T., *Ochrona georóżnorodności w regionie świętokrzyskim. Geodiversity conservation in the Góry Świętokrzyskie Region*, Wydawnictwo Kartograficzne Polskiej Agencji Ekologicznej SA, Warszawa 2000.
- Żaba J., Gaidzik K., *Geoturystyka – nowa interdyscyplinarna dziedzina nauk o Ziemi*, „Biuletyn Naukowy Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej – Turystyka i Rekreacja” 2010, t. 1, z. 1.

GEOTOURISM DEVELOPMENT IN POLAND AND POSSIBILITIES FOR ITS ADAPTATION TO SOCIAL TOURISM

Summary: Earth heritage provides a potential for tourism development. Geotourism – a new form of tourism realizing sustainable development, provides opportunities to be adapted to social tourism. Geotourism features both educational and cognitive values, taking advantage from geodiversity of Poland and low costs of geotourism implementation, make it corresponding to the needs of many social groups benefiting from social tourism. An additional advantage of incorporating geotourism to social tourism is the beneficial impact to the abiotic environment protection by taking care of geosites and adapting them to social tourism requirements.

Keywords: geotourism, geodiversity, social tourism.